

KSIĘGI GRUNTOWE

WSI WYSOKA K. ŁAŃCUTA
1632–1791, 1789–1873

Opracował i wydał
Andrzej Techmański

BIBLIOTHECA IAGELLONICA. FONTES ET STUDIA
T. 36

KSIEGI GRUNTOWE
WSI WYSOKA K. ŁAŃCUTA
1632-1791, 1789-1873

BIBLIOTHECA IAGELLONICA. FONTES ET STUDIA

T. 36

**KSIĘGI GRUNTOWE
WSI WYSOKA K. ŁAŃCUTA
1632-1791, 1789-1873**

Opracował i wydał
Andrzej Techmański

KRAKÓW 2020

© Copyright by Andrzej Techmański, 2020

Komitet redakcyjny serii
Monika Jaglarz, Lucyna Nowak, Jacek Partyka, Zdzisław Pietrzyk

Recenzent
prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk

Opracowanie redakcyjne
Mirella Hess-Remuszko

ISBN 978-83-8138-149-9 (druk)
ISBN 978-83-8138-241-0 (on-line, pdf)
<https://doi.org/10.12797/9788381382410>

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87
e-mail: akademicka@akademicka.pl
Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Spis treści

Przedmiot wydawnictwa	VII
Wysoka i jej właściciele, Zakrzacze	IX
Szczegółowy opis rękopisów	XLI
Ustrój sądu gromadzkiego	XLVII
Wartość badawcza wydawnictwa, technika prowadzenia zapisek	LXXXV
Wykaz zapisów, mapa Wysokiej z roku 1787	CVII
 Księga gruntowa Wysokiej 1632-1791	 1
 Księga gruntowa Wysokiej 1789-1873	 127
 Wysoka k. Łańcuta. Akta z parafii 11.11.1933 r., cywilne 1672-1869, kościelne 1710-1846	 321
 Słownik terminów	 375
Biogramy	381
Indeks osobowy	389
Indeks rzeczowy	415
Indeks geograficzny	435
Skróty	441
Bibliografia	443

Przedmiot wydawnictwa

W prezentowanym tomie znajdują się opracowane teksty zawarte w trzech rękopisach: Księga gruntowa Wysokiej 1632-1791, Księga gruntowa Wysokiej 1789-1873 oraz wypisy z Akt parafii Wysockiej 1672-1869. Tom jest uzupełnieniem, kontynuacją wydanej wcześniej Księgi sądowej Wysokiej 1665-1792¹. Wszystkie cztery księgi bez wątpienia są rzadkim i przez to cennym źródłem do poznania historii wioski położonej tuż obok miasta Łańcut. W badaniach naukowych obszerny materiał archiwalny ksiąg wysockich wykorzystywano sporadycznie, dlatego podjęto zamiar przepisania, opracowania i wydania wyżej wymienionych tekstów poznawczych. Przedstawione dokumenty z Wysokiej cytował (jedynie drobne fragmenty tekstu) J. Półćwiartek, rozpatrując „układ stosunków społecznych plebanów z ich chłopami pańszczyźnianymi”². Zapisy Księgi sądowej Wysokiej w większym stopniu wykorzystał J. Łosowski, analizując testamenty chłopskie. Jego książka³ zawiera sześć całych testamentów z Wysokiej.

Koniecznym należy skomentować nazwę pierwszej Księgi gruntowej Wysokiej 1632-1791. Mylnie nazwano ją księgą gruntową – w rzeczywistości zawiera oryginały dokumentów, które wpisano lub można by było wpisać do księgi sądowej. Księga ta składa się z dokumentów sporządzonych na pojedynczych, luźnych kartach. Zawsze, bez żadnego wyjątku, na karcie znajduje się wyłącznie jeden zapis, często uwierzytelniony pieczęcią gromadzką wsi Wysoka, oraz pieczęcią lakową dzierżawcy lub właściciela dominium. Formuły akceptacji z podpisami i pieczęciami zwiększały znaczenie opisanej czynności prawnej. Prawie 30% dokumentów (oryginałów) z księgi gruntowej znajdziemy w księdze sądowej (czystopis). Zauważyć można jednocześnie ekstrakty dokonane z księgi sądowej do księgi gruntowej. Podobną parę ksiąg (czystopis – oryginał dokumentu) tworzą: Księga gruntowa Wysokiej 1789-1873 i Akta z parafii Wysockiej cywilne 1672-1869.

¹ A. Techmański, *Księga sądowa wsi Wysoka k. Łańcuta: 1665-1792*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2017, *Bibliotheca Iagellonica. Fontes et Studia*, t. 31.

² J. Półćwiartek, *Z badań nad rolą gospodarczo-społeczną plebanii na wsi pańszczyźnianej ziemi przeworskiej i sanockiej w XVI-XIX wieku*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Rzeszowie, Rzeszów 1974.

³ J. Łosowski, *Testamenty chłopów polskich od drugiej połowy XVI do XVIII wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2015.

Wydane cztery tomy pozwolą prowadzić wielorakie badania na podstawie bogatego materiału źródłowego, ich zawartość będzie pomocna przy analizie stosunków prawnych, gospodarczych, społecznych i obyczajowych wsi polskiej. Obraz przemian, jaki znajdujemy w kolejnych zapisach, jest dynamiczny. Chłopskie prawo zwyczajowe zmieniało się w czasie, jego liczne modyfikacje widać przy rozpatrywaniu tak dużej liczby zapisów. Dodatkowo mamy możliwość obserwowania wszelkich zmian przy przejściu z okresu staropolskiego do rządów prawa austriackiego. Możemy porównywać wiejskie prawo chłopskie w jego starej postaci z licznymi przepisami wprowadzonymi przez biurokrację zaborcy.

Zasady wydawnicze przyjęte dla przedstawionych rękopisów omówiono w *Księdze sądowej wsi Wysoka k. Łańcuta: 1665-1792* na stronach XVIII-XXI. Opracowane teksty podano w wersji transliterowanej. Modernizacji poddano jedynie interpunkcję i to wyłącznie w miejscach, gdzie niewprowadzenie zmian mogłoby spowodować trudności ze zrozumieniem tekstu lub jego błędną interpretację.

Chciałbym w tym miejscu wyrazić wdzięczność Panu prof. dr. hab. Zdzisławowi Pietrzykowi dyrektorowi Biblioteki Jagiellońskiej za włączenie prezentowanego opracowania do serii *Bibliotheca Iagellonica. Fontes et studia*. Dziękuję jednocześnie za recenzję wydawniczą oraz cenne uwagi i wskazówki.

Podczas opracowywania przedstawionych w książce rękopisów miałem wyjątkową możliwość skorzystania z życzliwych konsultacji udzielonych mi przez profesora nauk prawnych Stanisława Grodzkiego. Wspólne rozmowy dały kształt części wstępnej, a do napisania rozdziału *Ustrój sądu gromadzkiego* wykorzystałem notatki sporządzane na gorąco w trakcie spotkań.

Mentorem wydanej książki jest profesor Wojciech Blajer. Wiele godzin spędziliśmy w kawiarni „U Pęcherza” (znajdującej się w najstarszej części Collegium Maius) na rozmowach o sprawach Wysokiej.

Dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Przemyślu ks. prałat dr Henryk Borcz wzbogacił publikację, udostępniając Akta z parafii wysockiej 1672-1869 oraz wiele innych dokumentów źródłowych z dziejów Wysokiej.

Miło mi jest Wszystkim serdecznie podziękować.

Kraków 30.11.2019

Andrzej Techmański

Wysoka i jej właściciele, Zakrzacze

Kiedy powstała wieś Wysoka, tego historia nam nie zdradziła. Oryginał aktu lokacyjnego wioski zaginął, nie istnieje również żaden jego odpis. Sytuacja taka jest typowa dla tego regionu. Z okresu XIV i XV wieku dla miast i wsi małopolskich historycy doliczyli się jedynie około 200 dokumentów lokacyjnych na ogólną ich liczbę około 5 tys.⁴

W roku 1349 Kazimierz Wielki opanował Ruś Halicką. Starosta ruski Otto⁵ z Pilczy od 1350 roku podejmował działania w imieniu króla, które trwale zmieniały nowe ziemie. Na Rusi przebywał w latach 1352-1353. Zajmował się sprawami administracyjnymi na obszarze rozległym, energicznie wprowadzając zmiany. Rozstrzygał spory graniczne. Od króla otrzymał włości łańcuckie przed 1369 rokiem, za zasługi w pełnieniu obowiązków starosty ruskiego. Otto tą pustą, puszczańską okolicę zamienia w dobra przynoszące czynsze, daniny i spore przychody. Przeprowadza kolonizację swoich dóbr, sprowadza osadników niemieckich. Nowym osadom nadaje przywileje lokacyjne oparte na prawie magdeburskim. Wioski wcześniej istniejące przenosi na prawo niemieckie. Dokument⁶ papieskiego legata na Polskę, arcybiskupa

⁴ S. Kuraś, *Przywileje prawa niemieckiego miast i wsi małopolskich XIV i XV wieku*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo PAN, Wrocław 1971, s. 79.

⁵ Otto z Pilcy (z Pilczy, Pilecki) h. Topór. Zmarł w 1384 lub 1385 roku, Starosta ruski, wielkopolski, kasztelan wiślicki, wojewoda i starosta sandomierski. Pochowany w kościele Dominikanów w Krakowie w kaplicy zwanej Królewską. Bliski współpracownik króla Kazimierza Wielkiego. Żonaty z Jadwigą, córką Jana Melsztyńskiego, matką chrzestną Władysława Jagiełły. Właściciel rozległych włości w okolicach Łańcuta, gdzie przeprowadził akcję kolonizacyjną. Jedyną ich córką Elżbieta wyszła za Wincentego Granowskiego. W 1410 roku Elżbieta została wdową. Po siedmiu latach poślubiła króla Polski Władysława Jagiełłę (PSB, t. 24, s. 634-635).

⁶ *Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Alexandra hr. Stadnickiego, wydane staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego*, Lwów 1880, t. 8, [on-line] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=61574&from=publication> – 10 III 2019. „W Budzie 5 maj 1384 r. Dymitr kardynał – legat papieski i zarządca kościoła ostrzyhomskiego zatwierdza nadanie dziesięcin kapitule przemyskiej uskutecznione przez biskupa przemyskiego Eryka” (zapis XIV, s. 21).

Ostrzyhomia Dymitra z dnia 5 maja 1384 roku wymienia należące do Ottona wioski z okręgu łańcuckiego: Krzemienica, Wysoka, Albigowa, Markowa, Kosina⁷, Sietesz, Nowedorph/Kraczkowa (lokowana 1369 roku⁸), Langenhov/Husów⁹ (lokowany w 1381 roku), Schonerwalt/Sonina, Handzlówka¹⁰. Wielu badaczy przyjmuje, że wioski wymienione są w kolejności ich powstania: Krzemienica – najstarsza, Handzlówka – najmłodsza. Wszystkie w 1384 roku posiadały swoje kościoły parafialne. Zatem osadnictwo było trwałe i o zakończonym czasie trwania wolnizny. Biorąc powyższe ustalenia pod uwagę, można przyjąć, że Wysoka powstała w okresie 1350-1354¹¹. Pierwszym właścicielem wsi od czasu lokacji był Otto z Pilczy. W dobrach rodziny Pileckich Wysoka pozostaje prawie nieprzerwanie do roku 1584. W okresie tym jedynie na kilka lat włości łańcuckie przeszły w posiadanie króla Polski. Sprzedała mu je Jadwiga, wdowa po Ottonie. Władysław Jagiełło po śmierci swojej trzeciej żony, Elżbiety¹² z Pilcy (Pilicy) Granowskiej¹³, zwrócił dobra swemu pasierbowi Janowi Pi-

⁷ Otton z Pilicy kupił Kosinę i Mikulice od Rusinów, braci Ostaszka i Derszniaka. Kupno zostało potwierdzone przez Kazimierza Wielkiego 10 lutego 1367 roku (A. Marzec, *Urzędnicy małopolscy w otoczeniu Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego (1305-1370)*, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego „Societas Vistulana”, Kraków 2006, s. 257, przyp. 556).

⁸ K. Pomes, B. Stępień, *Przywilej lokacyjny wsi Kraczkowej z 16 sierpnia 1369 roku*, Archiwum Państwowe w Przemyślu, Przemyśl 2001.

⁹ Zachowany przywilej lokacyjny z 1381 roku historycy błędnie początkowo przypisali wiosce Handzlówka. Udowodniono, że jest to przywilej lokacyjny Husowa. Pisał o tym W. Blajer (*Czy wieś Langyn Aw to rzeczywiście dzisiejsza Handzlówka koło Łańcuta? Uwagi o publikacji zatytułowanej Przywilej lokacyjny wsi Handzlówki z 23 listopada 1381 roku*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2008, t. 19: 2005-2006, s. 5-21, [on-line] <http://www.przemysl.ap.gov.pl/download/ROCZNIK%20HISTORYCZNO-ARCHIWALNY%20TOM%20XIX.pdf>).

¹⁰ B. Stępień, *Przywilej lokacyjny wsi Handzlówki z 23 listopada 1381 roku*, Archiwum Państwowe w Przemyślu, Przemyśl 2001.

¹¹ W dniu 18 listopada 2017 roku w Centrum Kultury Gminy Markowa odbyła się Sesja poświęcona historii Markowej. Ks. prałat dr Henryk Borcz wygłosił tam odczyt *Historia dziejów parafii Markowa w okresie staropolskim*. Podał informację o powstaniu parafii w Markowej w roku 1354.

¹² Elżbieta z Pilcy (Pilicy) Granowska (ur. około 1372, zm. 1420 roku). Jedyna córka Ottona z Pilicy h. Topór, wojewody sandomierskiego i Jadwigi, chrzestnej matki Władysława Jagiełły. W 1410 owdowiała po raz trzeci. Czwartym jej mężem został król Polski Władysław Jagiełło. Ślub odbył się 2 maja 1417 roku w Sanoku, koronacja w katedrze wawelskiej – w listopadzie 1417 roku. Ślub został źle przyjęty przez współczesnych, których raziły jej watołość, wiek (miała czterdzieści kilka lat) i trzykrotne małżeństwa. Duchowieństwo gorszyło się wzięciem za żonę „chrzestnej siostry”. Po śmierci Elżbiety Jagiełło oświadczył, że dobra łańcuckie i tyczyńskie dzierży jedynie dożywotnio (mimo, że kupił je od babki Pileckiego, Jadwigi wdowy po Ottonie z Pilicy). W istocie już 21 sierpnia 1420 roku zwrócił te dobra Janowi Pileckiemu. Zostawiła czworo dzieci: dwóch synów: Jana zm. 1476 roku i Ottona zm. 1420 roku oraz dwie córki: Jadwigę i Elżbietę (PSB, t. 6, s. 248).

¹³ K. Kantecki, *Elżbieta trzecia żona Jagiełły. Opowiadanie historyczne*, Gubrynowicz i Schmidt, Lwów 1874, [on-line] <https://www.sbc.org.pl/dlibra/show-content/publication/edition/8635?id=8635> – 10 III 2019.

leckiemu¹⁴ (Granowskiemu) w 1420 roku. W okolicznościach i czasie, których nie udało się ustalić, klucz łańcucki odziedziczył książę opolski Waław, syn Elżbiety Pileckiej (siostry Jana Pileckiego-Granowskiego). W roku 1450¹⁵ Waław zrzekł się dóbr w ziemi ruskiej na rzecz swojego wuja Jana Pileckiego.

Przez historię Wysokiej przewija się jedynie parę rodów magnackich. Trzeba pamiętać, że pan dziedziczny miał wpływ dosłownie na wszystkie aspekty życia wiejskiego. Za swoje poczynania względem poddanych odpowiadał tylko przed władzą centralną i dzielnicową. Pisząc dzieje sporej wioski Wysoka, należy się skupić głównie na osobach najważniejszych, właścicielach. Dokumenty źródłowe zawierają informacje prawie wyłącznie o właścicielach dziedzicznych, trochę o dzierżawcach, ekonomach. Milczą o całej społeczności wiejskiej: kmieciach, tkaczach i zagrodnikach.

~**1360-1584** Rodzina Pileckich¹⁶ h. Leliwa administruje Wysoką przez ponad dwieście lat. Kolejno byli to: Pilecki¹⁷ Ota (Otton) (zm. 1504 roku), Pilecki¹⁸ Stanisław, zwany Ocicem (zm. 1523 roku), który potwierdził przywileje Władysława Jagiełły z roku 1420 na dobra łańcuckie, Pilecki¹⁹ Mikołaj zwany Ocicem (zm. 1550 roku), Pi-

¹⁴ Pilecki (Granowski) Jan h. Leliwa (zm. w 1476 roku). Kasztelan krakowski. Syn Wincentego Granowskiego i jego drugiej żony Elżbiety z Pilicy, od 1417 roku trzeciej żony króla Władysława Jagiełły. Po roku 1471 główny finansista królewski. Od 1450 roku właściciel dóbr w ziemi przemyskiej (Łańcut i Kańczuga z 20 wsiami, Tyczyn z 18 wsiami) oraz klucza pileckiego (miasta Pilica i Mrzygłód z 15 wsiami i 3 kuźniami) i części Branic w ziemi krakowskiej. Uzyskał przywileje na targi roczne dla Tyczyna, Łańcuta i Kańczugi. W kluczu pileckim rozwijał górnictwo ołowiu i produkcję żelaza. Z małżeństwa z Jadwigą z Kurowskich miał trzech synów: Stanisława – bezdzietny zm. w 1493 roku (fundator klasztoru Dominikanów w Łańcucie w 1492 roku), Jana – zm. w 1496 roku i Otę (Ottona) – zm. w 1504 roku, oraz trzy córki: Zofię, Katarzynę i Barbarę (PSB, t. 26, s. 256).

¹⁵ *Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie...*, Lwów 1880, t. 13, *Termini terrestres Przeworscenses 1450*, zapis 4276, s. 314, [on-line] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=62368&from=publication> – 10 III 2019.

¹⁶ Drzewo genealogiczne Pileckich znajduje się w książce: F.A. Doubek, H.F. Schmid, *Das Schöffnenbuch der Dorfgemeinde Krzemienica aus den Jahren 1451-1482*, Leipzig 1931, [on-line] <http://www.mtg-malopolska.org.pl/images/skany/krzemienica/krzemienica.pdf> – 10 III 2019.

¹⁷ Pilecki Ota (Otton) h. Leliwa (zm. w 1504 roku). Syn Pileckiego (Granowskiego) Jana i Jadwigi z Kurowskich. Żonaty z Anną z Szamotulskich zm. w 1508 roku. Mieli trzech synów: Mikołaja (zm. w 1550 roku) kasztelana lwowskiego, Stanisława (zm. 1523 roku) podkomorzego przemyskiego i Andrzeja zm. w 1508 roku.

¹⁸ Pilecki Stanisław, zwany Ocicem, h. Leliwa (zm. w 1523 roku), dworzanin królewski, podkomorzy przemyski, starosta sanocki i zamechski. Najmłodszy syn Oty (Ottona) Pileckiego, podkomorzego lubelskiego i Anny z Szamotulskich. Zmarł bezpotomnie, majątek jego odziedziczył brat Mikołaj (PSB, t. 26, s. 267).

¹⁹ Pilecki Mikołaj zwany Ocicem, h. Leliwa (zm. w 1550 roku), kasztelan lwowski. Najstarszy syn podkomorzego lubelskiego Oty (Ottona) i Anny z Szamotulskich. Podział majątku po ojcu nastąpił przed 1508 r. pomiędzy braćmi: Mikołajem, Andrzejem i Stanisławem. Matka otrzymała dożywocie na dobrach łańcuckich. Po śmierci matki i brata Stanisława (zm. w 1523 roku) przejął

lecki²⁰ Krzysztof (zm. 1568 roku), Pilecki²¹ Krzysztof (zm. 1596 roku), syn Pileckiego Krzysztofa żonaty z Anną z Sienna.

W roku 1578 Krzysztof Pilecki zapisał swojej żonie Annie z Sienieńskich Łańcut oraz liczne majątki ziemskie obciążone dużymi długami. Wdowa po śmierci męża w roku 1596 za miasto Łańcut z wioskami: Sonina, Głuchów, Krzemienica, Czarna, Kołki, Dąbrówki, Świętosławowa Wola, Białobrzegi, Piaskowa Wola, Smolarzyny, Żołynia, Rakszawa, Jordanówka, Trzebowniko w drodze zamiany²² przejęła od Stanisława Stadnickiego ze Żmigrodu: Nienadowę, Szklary, Tarnawę, Piątkową Wolę i Iskań za dopłatą 50 tys. złp. Zadłużonych majątków Stadnicki nie spłacał. Konstanty Korniakt, będąc największym wierzycielem, przejął na własność część wiosek.

1584-1716 Konstanty Korniakt został właścicielem wsi Halbigowa, Handzlówka i Wysoka w 1584 roku na mocy darowizny²³ ze strony Krzysztofa Pileckiego. Rodzina Korniaktów długo pozostała właścicielem wymienionych wiosek. Dopiero w 1704 roku Antoni Korniakt po procesie kasacyjnym prawdopodobnie utracił Kraczkową, Cierpisz, Wysoką i Zakrzacze oraz Albigową na rzecz Krzysztofa Skarbka. W akcie przekazania dóbr²⁴ znajduje się opis dworu w Wysokiej, wymieniono również małżeństwo Sołtyków, stolników podolskich oraz Wąsowicza, stolnika sochaczewskie-

całą ojcowiznę i występował z tytułem hrabiego na Pilicy i Łańcutcie. Przed 1521 rokiem ożenił się z Barbarą Konińską, z którą miał syna Krzysztofa i córkę Annę (PSB, t. 26, s. 266).

²⁰ Pilecki Krzysztof h. Leliwa (zm. w 1568 roku), dziedzic Łańcuta, syn Pileckiego Mikołaja, zwanego Ocicem (zm. w 1550 roku), i Barbary Konińskiej. Zwolennik reformacji. W roku 1549 wypędził z Łańcuta dominikanów, zmienił kościół parafialny na zbór protestancki. Od roku 1560 Łańcut za jego przyczyną stał się jednym z ośrodków małopolskiego kościoła kalwińskiego. Żonaty z Barbarą (zm. w 1552 roku), córką kasztelana przemyskiego Andrzeja Czuryło (PSB, t. 26, s. 266).

²¹ Pilecki Krzysztof h. Leliwa (zm. w 1596 roku), syn Pileckiego Krzysztofa, żona Anna z Sienna, córka Jana Sienieńskiego, kasztelana halickiego.

²² Dokument zamiany znajduje się w aktach grodzkich halickich z dnia 17 stycznia 1586 roku.

²³ CDIAUK, Kornyakty – polskie pomeszczyzky, f. 749, op. 1. 1528-1858 r., s. 112. Akty na latynskom jazyke. 1581-1695 r., 149 л., s. 3-5.

²⁴ Odpis aktu przekazania dóbr wsi Kraczkowa na rzecz jaśnie oświeconego i wielmożnego Skarbka. CDIAUL, Acta Castr. Prem. Akta Grodzkie Przemyskie, f. 13, op. 1, dawniej t. 476, Inwentarz 1704 r., s. 721-731. Dokument zawiera opis dworu w Wysokiej z roku 1704: „Inwentarz wsi Wysoka nazwaney *per officiosam exsecutionem* [drogą oficjalnej egzekucji] J: W: Imci Panu Skarbkowi Kasztelanowi Halickiemu oddaney. Opisanie dworu. Dwor w koło słabym płotem iuz zestarzałym ogrodzony do ktorego od pola z przyjazdu wrota wielkie dwoiste spodem na czopach zelaznych, wierzchem w kunach zelaznych. Drugie wrota ode wsi ku rzecze stare zle. W podworzu dworek pod gontami, wchodząc do sieni drzwi na biegunie drewnianym, w ktorey sieni iest komora do schowania, z teyze sieni są drzwi do izby na zawiasach z haczkciem do zakładania y z wrzeciązem zelaznym, okna w ołow oprawne z okiennicami, ławy po dwoch stronach, stolik malenki, piec zielony stary, z teyze izby iest alkierz przepierzony, drzwi do niego na zawiasach z wrzeciązem. Na przeciwko tego budynku bez podworze iest piekarnia pod słomą, przy tym folwarku obora y staynia takze pod słomianym starym poszyciem. Gumno płotem ogrodzone, w ktorym iest stodoł dwie, brogow szesc, ogrod. Na tymze podworzu iest szpichlerz ze dwiema komorami sąsiekami, do ktorego drzwi na zawiasach zelaznych z wrzeciądzami y z skoblami. W tymze szpichlerzu iest schowanie dobre na gorze pod dachem iuz zestarzałym”.

go. Wspomniane przekazanie dóbr nie zakończyło przeobrażeń własnościowych. W ostatnim znanym dokumencie z 1716 roku²⁵, sygnowanym przez Antoniego Karola Korniakta²⁶, danym xiędzu Kasprowi Medlarskiemu znajdujemy bowiem dyspozycję na dwie role w Wysokiej. Mamy zatem dowód, że Antoni Korniakt jeszcze w 1716 roku był właścicielem Wysokiej. Po śmierci ostatniego w rodzie Antoniego Korniakta zadłużone majątki były powodem sporów sądowych pomiędzy spadkobiercami a wierzycielami. Ostateczny wyrok wydał Trybunał Koronny²⁷ w 1748 roku, przyznając dobra Annie Elżbiecie Potockiej, córce Stanisława Potockiego, żonie Franciszka Salezego Potockiego. Stosunki własnościowe Wysokiej w pierwszej połowie XVIII wieku wymagają podjęcia rozległej kwerendy, której celem będzie wyjaśnienie wielu wątpliwości.

1745-1759 Aleksander Skarbek²⁸, Krzysztof Skarbek²⁹, Rafał Skarbek³⁰ podpisywali liczne dokumenty w okresie: 28 marca 1745 roku (KGW1, zapis 23)-21 lipca 1754 roku (zapis 39). Rafał Skarbek sprzedał dobra Korniaktowskie: Albigową, Wysoką, Kraczkową Franciszkowi Potockiemu za sumę 150 tys. złp. Umowa³¹ podpisana została w Warszawie 22 kwietnia 1758 roku.

²⁵ *Dokument xiędzu Kasprowi Medlarskiemu Plebanowi Wysockiemu dany*. Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy. Oddział Rękopisów, f. 145 cz. I (Archiwum Jabłonowskich z Bursztyna), 149, Archiwum Skarbków. Akta różnych dóbr (m.in. Skawętyń, Albigowa, Ostrów) oraz *litterae missiles* XVII-XVIII w., sygn.: DE-19875, sygn. oryginału: 134, s. 173-174, [on-line] http://bazy.oss.wroc.pl/kzc/wyniki_pl.php?RL-013805 – 10 III 2019.

²⁶ Korniakt Antoni Karol ur. po 1664 roku, zm. po 1716 roku Syn Karola Franciszka, rotmistrza, i Katarzyny Bełżeckiej, córki wojewody podolskiego Aleksandra. Dziedzic Białobok i Żurawicy. W 1688 roku zamienił z Zamoyskim wieś Żórawicę na miasto Augustów. Ostatni przedstawiciel rodu.

²⁷ H. Borcz, *Parafia Markowa w okresie staropolskim i do schyłku XIX stulecia*, [w:] W. Blajer, J. Tejchma, *Markowa – sześć wieków tradycji. Z dziejów społeczeństwa i kultury*, Markowa 2005, s. 87.

²⁸ Skarbek Aleksander h. Abdank, stolnik ciechanowski. Rodzony brat Krzysztofa i Rafała.

²⁹ Skarbek Krzysztof Michał h. Abdank, zmarł 2 lutego 1753 roku w Glinianach, pochowany w kościele WW. oo. Reformatorów w Wiszni Sądowej, ks. kanonik *primicerius* kapituły lwowskiej, kustosz stanisławowski. Stopień doktora prawa otrzymał w Rzymie 14 lipca 1732 roku. Był wnukiem kasztelana halickiego Krzysztofa, synem Antoniego.

³⁰ Skarbek Rafał Ludwik h. Abdank (zm. ok. 1793 roku), chorąży kołomyjski, poseł na sejm. Był wnukiem kasztelana halickiego Krzysztofa, synem Antoniego i jego drugiej żony Zofii z Lipskich, skarbnikówny bełskiej. Po ojcu był dziedzicem: Michalcza, Osoli, Kuflewa (Mazowsze), Obertyna i innych dóbr w ziemi halickiej. Pierwsza żona wniosła Skarbkowi dobra bursztyńskie (ziemia halicka), a zapewne także leżące w tejże ziemi starostwo sołotwińskie.

³¹ *Transakcja między Rafałem Skarbkiem a Franciszkiem Salezjuszem Potockim*. Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy. Oddział Rękopisów, f. 145 cz. I (Archiwum Jabłonowskich z Bursztyna), s. 149, Archiwum Skarbków. Akta różnych dóbr (m.in. Skawętyń, Albigowa, Ostrów) oraz *litterae missiles* XVII-XVIII w., sygnatura: DE-19875, sygn. oryginału: 134, s. 202-204, [on-line] http://bazy.oss.wroc.pl/kzc/wyniki_pl.php?RL-013805 – 10 III 2019.

1759-1768 Franciszek Salezy Potocki³² właściciel Wysokiej odnotowany w kilku zapisach KSW i KGW w okresie: 7 lutego 1759 roku (KGW1, zapis 43)-2 grudnia 1768 roku (KSW, zapis 201, KGW1 zapis 59). Administratorami majątku byli: w 1759 roku Andrzej i Marianna Rutkowscy: 25 lutego 1761 roku (KGW1, zapis 49)-13 marca 1763 roku (KSW, zapis 171) i od 1767 roku Andrzej Szatkowski: 20 października 1765 roku (KGW1, zapis 53)-2 marca 1768 roku (KSW, zapis 188). (W zapisie inne imię – Józef).

1775-1789 Bielska³³ kasztelanowa halicka wzięła w trzyletni zastaw kilka wiosek od Stanisława Potockiego chorążego wielkiego koronnego za sumę 800 tys. zł polskich³⁴. Potwierdzają to zapisy: 20 czerwca 1778 roku (KSW, zapis 233) i 6 marca 1782 roku (zapis 220). Jako wdowa po Józefie Bielskim z Olbrachcic h. Jelita w roku 1783 wyszła za mąż za Kaspra Rogalińskiego h. Łódzia, kasztelana halickiego. Podpisane dokumenty przez Rogalińskich: 28 marca 1784 roku (KGW1, zapis 92)-23 lipca 1787 roku (KGW2, zapis 98).

1773-1788 Stanisław Szczęsny Potocki³⁵, jedyny syn Franciszka Salezego. Aprobuję zapisy księgi sądowej i gruntowej jako właściciel w okresie: 22 sierpnia 1778 roku (KSW, zapis 21)-9 stycznia 1788 roku (KGW2, zapis 101).

1790-1807 Jan Skarbek³⁶ w zapisach: 2 czerwca 1790 roku (KGW2, zapis 22): 18 czerwca 1807 roku (zapis 116). W kopii memoriału *Przekazanie dóbr Państwa*

³² Potocki Franciszek Salezy h. Pilawa (1700–1772 r.), wojewoda kijowski. Jego największy, najbardziej zwarty kompleks włości stanowiła Humanieśczyzna z Humanem, Tulczynem, Targowicą, Mohylowem i Brahiłowem, przynosząca rocznie milion złp intraty. Siedzibą jego był Krystynopol, w którym wybudował pałac nawiązujący do Wersalu.

³³ Bielska: kasztelanowa halicka, Konstancja Bielska z Bekierskich. Dwukrotnie zamężna: mężowie: Józef Bielski z Olbrachcic h. Jelita, Kasper Rogaliński h. Łódzia, kasztelan halicki (ślub 5 X 1783 roku w Horożanach koło Lwowa). Zmarła we Lwowie 17 sierpnia 1787 roku.

³⁴ Umowa zastawu: *Między JW Panem Potockim Chorążym Koronnym z jednej a JW Im Panią Bielską Kaszt. Halicką o dobra wsie Rogowa, Krackowa, Wysoka, Rogozno, Korniaktow, Handzlówka, Ujkowice, Bełwin, Lipowice y Orzechowice w sumie osmiu kroc sto tysięcy zł polskich. Zastawny trzech letny od 30 marca roku 1775 zaczynający się spisany Kontrakt. Dnia 12 January 1775 r. w Lwowie, Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy, Oddział Rękopisów, f. 145 cz. I (Archiwum Jabłonowskich z Bursztyna), sygn.: DE-19889, sygn. oryginału: 149, Archiwum Bielskich. Akta różne dotyczące dóbr Albigowa oraz akta procesowe Bielskich XVIII w., s. 114, [on-line] http://bazy.oss.wroc.pl/kzc/wyniki_pl.php?RL-013819 – 10 III 2019.*

³⁵ Potocki Stanisław: Szczęsny (Feliks) h. Pilawa (1752-1805), wojewoda ruski, generał artylerii koronnej, marszałek konfederacji targowickiej. Za młodu używał imienia Stanisław, potem Stanisław Szczęsny. Był jedynym synem Franciszka Salezego, wojewody kijowskiego, i jego drugiej żony, Anny Elżbiety z Potockich.

³⁶ Skarbek Jan h. Awdaniec, syn Rafała Ludwika Skarbka i Teresy z Ziemblie Boguszówny. Pan na Michalczu, Bursztynie i innych dobrach. Ożeniony z Teresą z Olbrachcic Bielską. Miał dwu synów, Ignacego i Stanisława. Przyjęty do stanu hrabiowskiego dyplomem z dnia 5 grudnia 1778 roku (T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, R. 25, Jarosław Leitgeber, Poznań 1903, s. 118).

Albigowskiego nastąpiło pomiędzy Rogalińskim Tadeuszem a Dunajewskim³⁷ Mateuszem, specjalnym plenipotentem hr. Skarbka w dniu 7 kwietnia 1789 roku. Z dokumentu skierowanego do sądu³⁸ wiemy, że Jan Skarbek zmarł przed dniem 29 listopada 1791 roku. Pozostawił nieletnie dzieci Ignacego (ur. 12 lipca 1777 roku) i Stanisława (ur. 20 listopada 1780 roku), które nie mogły zarządzać dobrami. Opiekunką³⁹ dzieci była Julianna Rzewuska z d. Skarbek.

1783-1792 Sebastian Zieliński propinator w dobrach albigowskich. Zapisy: KGW1, zapis 90, 9 kwietnia 1783 roku; KGW2, zapis 58, 29 czerwca 1792 roku. Zachował się roczny kontrakt⁴⁰ arendowny propinacyjny z 27 lutego 1790 roku. Księga KGW2 odnotowała jeszcze J. Zielińskiego: zapis 126, 2 listopada 1816 roku.

1810-1848 Henryk Lubomirski⁴¹ właściciel Wysokiej i całych dóbr przeworskich (otrzymał je od księżnej marszałkowej Izabeli Lubomirskiej w 1802 roku): 24 marca 1810 roku (KGW2, zapis 120): 30 marca 1817 roku (APW, zapis 101). Wieś Wysoka w myśl kontraktu⁴² kupna-sprzedaży z 1 lipca 1848 roku przechodzi na Alfreda Potockiego za sumę szacunkową 8 500 czerwonych złotych holenderskich.

1848-1944 Księżna Izabela z Czartoryskich Lubomirska w 1809 roku Łącut z Lubomierzem i 20 wsiami przekazała wnukom – braciom Alfredowi i Arturowi Potockim.

³⁷ Rękopis Archiwum Skarbków. *Papiery do kalkulacji z dóbr Albigowa, Orzechowce i in. oraz różne pisma sądowe XVIII w.*, s. 128. Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy, Oddział Rękopisów, f. 145 cz. I, sygnatura 143 (Archiwum Jabłonowskich z Bursztyna), [on-line] http://bazy.oss.wroc.pl/kzc/wyniki_pl.php?RL-013813 – 10 III 2019.

³⁸ Kopia *Memoriału do Forum podanego względem przyspieszenia konskrypcji przez komornika Bilńskiego y złożenia do depozytu sądowego za zlicytowane rzeczy pieniędzy do rąk wice prezesa dnia 20 marca 1792 roku podanego*, Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy, Oddział Rękopisów, f. 145 cz. I (Archiwum Jabłonowskich z Bursztyna), 149, Archiwum Bielskich. Akta różne dotyczące dóbr Albigowa oraz akta procesowe Bielskich XVIII w., s. 755/28, [on-line] http://bazy.oss.wroc.pl/kzc/wyniki_pl.php?RL-013819 – 10 III 2019.

³⁹ *Ibidem*, s. 810/71, 816/75, 833/89.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 618/459. „Między Jaśnie Wielmożnym Janem Hrabią Skarbkiem administratorem dóbr sukcesyjnych w cyrkule rzeszowskim sytuowanych, po śmierci Jasnie wiel[możnej] Kasztelanowej Halickiej Bielskich zostawionych z iedney, a JM panem Sebastianem Zielinskim, stanął roczny arendowny propinacją dobr Aligowy z drugiey strony, w nastempuiące punkta kontrakt”.

⁴¹ Lubomirski Henryk (1777-1850), działacz polityczny, swoje liczne zbiory „w księgach, medalach obrazach i staryżytnościach” przekazał do Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Wychowywany od drugiego roku życia przez ciotkę Izabelę z Czartoryskich Lubomirską w Łącutcie. Właściciel rozległych dóbr przeworskich (od 1802 roku). Żonaty z Teresą Czartoryską (PSB, t. 18, s. 9-10; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Spuścizna 126, prof. T. Modelskiego, sygn. 57A, K. Stęchliński, *Izabella Lubomirska*).

⁴² Kontrakt kupna sprzedaży, Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy, Oddział Rękopisów, f. 141 (Zbiór Aleksandra Czołowskiego – Dział II), sygn.: DE-6733, sygn. oryginału: 385, s. 290, [on-line] http://bazy.oss.wroc.pl/kzc/wyniki_pl.php?RL-004503 – 10 III 2019.

Po podziale dóbr dokonany w 1822 roku dobra Łańcuckie przejął Alfred Potocki (1786–1862). W 1830 roku ustanowił na majątku łańcuckim ordynację składającą się z 3 miast, 56 wsi i 28 folwarków. Statut Ordynacji Łańcuckiej⁴³ wymienia wioski wchodzące w jej skład. Wieś Wysoka znalazła się pod zarządem ordynacji dopiero po kilkunastu latach. Dobra ordynackie obwarowano zasadą niepodzielności, niepozywalności i nieobciążalności. Ordynacja miała być dziedziczona w linii męskiej przez najstarszego syna. Kolejnymi ordynatami zostali: syn Alfred Józef, wnuk Roman i prawnuk Alfred Antoni, który opuścił Łańcut w lipcu 1944 roku.

Dokumenty zgromadzone w archiwach podworskich są istotnym źródłem w badaniach historycznych. W poszukiwaniach nie dotarłem do archiwum Pileckich, pierwszych właścicieli dóbr łańcuckich. Prawdopodobnie jego zasoby zostały rozproszone, częściowo przejęte przez kolejnych posesorów. Po Pileckich Wysoką zarządzali Korniaktowie, szczęśliwie ich archiwum własnościowo-gospodarcze z dokumentami: kupna i sprzedaży, zastawów, zamian, praw użytkowania, działów, zabezpieczeń posagów, nadawania i zrzekania się praw majątkowych zachowało się do naszych czasów. Archiwum Korniaktów jest zróżnicowane, w licznych tekach mamy: inwentarze, spisy poddanych, supliki i skargi, kontrakty, donacje, dzierżawy, zobowiązania i wiele innych. Te stare po części zachowane wysockie dokumenty znalazłem w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy w Kijowie. Zasób 749 o nazwie: Korniaktowie – polscy właściciele ziemscy. Spis akt majątkowych archiwum Korniaktów zawiera Wykaz dokumentów sądowych rodziny Korniaktów właścicieli ziemskich, najemców 1554–1759. Repertorium spisane zostało pod koniec XVII wieku i obejmuje wykazy dokumentów licznych dóbr Korniaktów. Przykładowo: Kraczkowa w pozycji pierwszej wymienia przywilej lokacyjny wsi z 16 sierpnia 1369 roku; Wysoka – Stanisław Pilecki poddanym ze wsi Wysoka darowuje daninę z 1482 roku; Mikulice Ostrów, najstarszy dokument z 1375 roku; Żurawica, dyplom z 1387 roku. Zapewne można przyjąć, że wykaz sporządzono podczas chronologicznego spisywania posiadanych archiwaliów. Wiemy więc, jakie dokumenty znajdowały się w archiwum Korniaktów, a jakich już wtedy brakowało.

Poniżej zamieszczony jest inwentarz dokumentów wysockich. Kolejne dokumenty zaznaczone są datą, pod jego nazwą od akapitu umieszczone zostały wypisy z zachowanego dokumentu. Niestety, wszystkich dokumentów z wykazu nie udało się odszukać.

⁴³ Potocki, Alfred I (1786-1862), *Statut Ordynacji Łańcuckiej*, 02.03.1830, [on-line] <https://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/publication/8471> – 10 III 2019.

Następują dokumenty dotyczące dóbr Wysoka i Zakrzacze⁴⁴. Zeszyt pierwszy

1482⁴⁵, w piątek w czasie oktawy po Wielkiej Nocy (21 kwietnia) wielmożny Stanisław Pilecki, podkomorzy przemyski, poddanym ze wsi Wysoka darowuje daninę, którą zwykle dają za wyrąb lasu.

1482 rok, 12 kwietnia, Łańcut.

Stanisław Pilecki z Pilczy, podkomorzy przemyski i dziedzic Łańcuta, darowuje na wieczność kmieciom wsi Wysokiej w pow. przemyskim a obwodzie przeworskim opłatę za wyrąb lasu zwaną „leszne” w wysokości 6 groszy z łanu, w zamian której to opłaty mają dawać z łanu corocznie gęś na dzień św. Marcina.

Szer. 293, marg. lewy 38, prawy 12, wys. 150, zakł. 43 mm. Dok. łac. z plamami od wilgoci, wyblakły na zgięciach, z kilku nieznacznych dziurami w tekście i większą na marginesie lewym. Inwokacja większymi literami, inicjał „I” ozdobnie wypisany atramentem przez cały margines. Pieczęci brak, pozostały 2 dziurki na sznurek. *In dorso* streszczenia z XVI w. po łacinie i po rusku.

Powyżej umieszczone streszczenie oraz opis pergaminu pochodzą z książki J. Serugi⁴⁶. Zdjęcie dokumentu z transkrypcją tekstu łacińskiego i tłumaczeniem na język polski zawiera Załącznik 1, umieszczony na końcu rozdziału.

1581⁴⁷, we wtorek po święcie św. Agnieszki Dziewicy i Męczennicy, w Przemyślu wielmożny Krzysztof Pilecki zastawia siedem zagród szlachetnie urodzonemu Andrzejowi Szalowskiemu we wsi Zakrzacze.

Przed sądem odwoławczym postępowań ziemskich oraz spraw bieżących w Przemyślu stawiwszy się osobiście wielmożny Krzysztof Pilecki, syn zmarłego wielmożne-

⁴⁴ CDIAUK, Kornyakty – polskie pomeszczyky, f. 749, op. 1. 1528-1858 r., s. 50. Peczny dokumentow sudebnych diel po iskam Kornyaktow k szljachtyczam, pomeszczykam, arendatoram i dr. 1554-1759 r., 200 л., s. 131-132.

⁴⁵ Pergamin znajduje się w Archiwum Głównym Akt Dawnych, zespół 1/Zbiór dokumentów pergaminowych, sygnatura 8518.

⁴⁶ Zachowało się zdjęcie pergaminu. Przechowywane jest w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego: Spuścizna 126, prof. T. Modelski, sygn. 55, Pergaminy 1482-1532. Opisany w książce: J. Seruga, *Dokumenty pergaminowe w zbiorach biblioteczno-muzealnych hr. Tarnowskich w Suchej*, nakładem Juliusza hr. Tarnowskiego, Kraków 1936, s. 26, [on-line] <http://pbc.gda.pl/dlibra/docContent?id=44709> – 10 III 2019; zawiera streszczenie i opis stanu zachowania pergaminu.

⁴⁷ CDIAUK, Kornyakty – polskie pomeszczyky, f. 749, op. 1. 1528-1858 r., s. 112. Akty na latynskom jazyke. 1581-1695 r., 149 л., s. 1-2.

go Krzysztofa Pileckiego, dziedzic miasta Łańcut i należących do tegoż miasta wsi, (...) z własnej woli oraz dobitnie poświadczył, że szlachcicowi Andrzejowi Szalowskiemu⁴⁸ i jego legalnym następcom swoje dobra dziedziczne, mianowicie siedem zagród wraz z należącymi do nich polami, które od dawna posiada, znajdujące się w miejscu zwanym „na Zakrzeczu”, oraz zyski z pola zwanego „Maczowskie”, znajdującego się we wsi Szanina, wraz z wszelkim prawem do posiadania i własności, oraz wraz z wszystkimi tychże dóbr przyległościami, przynależnościami, przychodami, czynszami, zyskami, pańszczyznami, dochodami, polami, łąkami oraz ogólnie ze wszystkimi pożytkami płynącymi z tych dóbr oraz z nimi w jakikolwiek sposób związanymi, które istnieją teraz albo w przyszłości mogą zostać wynalezione i wymyślone za sprawą ludzkiej przemyślności, jak są długie, szerokie i rozciągają się wokół od miedzy do miedzy, zgodnie z tym, jak obszar wyżej wspomnianych dóbr został rozgraniczony i wytyczony w swoich granicach oraz oznaczony znakami granicznymi, tak mianowicie, jak od dawien dawna po swoich przodkach te dobra dzierżył, miał i posiadał (...) faktycznie za sumę tysiąca florenów w powszechnym pieniądzu i dobrej monecie wg stopy polskiej, licząc po trzydzieści groszy za jednego florena, od teraz do pierwszego święta Nawrócenia św. Pawła Apostoła w roku Pańskim tysiąc pięćset osiemdziesiątym piątym (25 stycznia 1585 roku), sprzedał, zapisał, zastawił i oddał zgodnie z tym, co niniejszym pismem zapisuje, zastawia i oddaje, tak, że tenże Andrzej Szalowski (...) I już teraz od tej chwili wobec niniejszego sądu tenże potwierdzający temuż Szalowskiemu dał i przyznał, za pośrednictwem dowolnego woźnego sądu ziemskiego, rzeczywiste wejście na wyżej wspomniane, zastawione dobra i objęcie rzeczywistego i spokojnego posiadania: (...) że tegoż Szalowskiego i jego następców w wyżej wspomnianych dobrach zastawnych i w związanych z nimi sprawach, od wszelkich roszczeń prawnych i pozaprawnych i wszelkich krzywd, gwałtów, najazdów ze strony jakichkolwiek osób jakiegokolwiek bądź stanu i płci, a także od wszelkich pozwów, obciążeń, zapisów, wcześniejszych i późniejszych zobowiązań, przekształceń majątkowych i długów, tak wzajemnych jak i oddzielnych, dotyczących jakichkolwiek osób, już obowiązujących i mających w jakikolwiek sposób wejść w życie, a także od wszelkich pozwów dodatkowych, które mogłyby wyniknąć w jakikolwiek sposób, zasądzonych roszczeń, opłat z tytułu przegranych procesów, grzywien, strat, kaucji potrójnych, oraz od całego postępowania sądowego z jakiegokolwiek paragrafu i tytułu prawnego (...).

Wydano w Przemyślu na posiedzeniu przemyskiego sądu ziemskiego w pierwszy wtorek po święcie św. Agnieszki Dziewicy, w roku Pańskim tysiąc pięćset osiemdziesiątym pierwszym (26 stycznia 1581 roku), Jan Jaskmanicki, pisarz ziemi przemyskiej.

1584⁴⁹, we wtorek przed pierwszą niedzielą wielkopostną (*Invocavit*) (14 lutego), w Przeworsku, w czasie terminów ziemskich tenże darowuje temuż siedem zagród w Zakrzaczu.

Krzysztof Pilecki (...) potwierdził, że swoje dobra dziedziczne, mianowicie siedem zagród wraz z należącymi do nich polami, które od dawna posiada, znajdującymi się

⁴⁸ Szalowski Andrzej (zm. przed 1602 rokiem), żonaty z Urszulą z domu Gruścińską (2-voto Smogarzewską). Z pierwszego małżeństwa syn Adam.

⁴⁹ CDIAUK, Kornakty – polskie pomieszczyki, f. 749, op. 1. 1528-1858 r., 112. Akty na łatin-skom jazyke. 1581-1695 r., 149 л., s. 3-5.

Bibliografia

Źródła drukowane

- Abratowicz A., *Depozyt ciała Wielmożnego JMci Xiędza Krzysztofa Skarbka, Kanonika Katedralnego y Kantora Lwowskiego, Kustosza Stanisławowskiego; Czyli dyaryusz Pogrzebu Jego, w Wiszni Sądowej, w Kościele WW. OO. Reformatow Prowincyi Ruskiej, pod założeniem Wniebowzięcia Najświętszej Panny y Świętego Jana Chrzciela odprawionego. Inwencyą i opisem Jmci Pana Antoniego Abratowicza sekret. J W Jmci Pana Kasztel. Warszawsk.: in lucem publicam podany, Lwów 1755.*
- Aftanazy R., *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*, cz. 2: *Ziemie ruskie Korony*, t. 7: *Województwo ruskie, Ziemia Halicka i Lwowska*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1995.
- Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Alexandra hr. Stadnickiego*, t. 13: *Termini terrestres Przeworscenses 1450*, Lwów 1888, wydane staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego, [on-line] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=62368&from=publication> – 10 III 2019.
- Almanach Royal de Gallicie et de Lodomerie pour Lannée 1776. Il se trouve au Bureau de la Direction générale des Gazettes, des annonces publiques, des chaises a porteurs etc. sur la place de la maison de Ville, vis a vis Hôtel des douannes Impériales*, A Leopold, chez Antoine Pillers [1776].
- Arct M., *Słownik ilustrowany języka polskiego*, Wydawnictwo M. Artca, Warszawa 1929, t. 1.
- Boniecki A., *Herbarz polski. Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, cz. 1, t. 11, Gebethner i Wolff, Warszawa 1907.
- Blajer W., *Zakrzacze koło Łańcuta zaginiona miejscowość z XVII i XVIII wieku*, „Rocznik Przemyski” 1997, t. 33, z. 3, *Historia*.
- Blajer W., *Uwagi o stanie badań nad enklawami średniowiecznego osadnictwa niemieckiego między Wisłoką i Sanem*, [w:] *Późne średniowiecze w Karpatach polskich*, red. J. Gancarski, Muzeum Podkarpackie w Krośnie, Krosno 2007.
- Blajer W., *Czy wieś Langyn AW to rzeczywiście dzisiejsza Handzlówka koło Łańcuta? Uwagi o publikacji zatytułowanej „Przywilej lokacyjny wsi Handzlówki z 23 listopada 1381 roku”*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” 2008, t. 19: 2005-2006, s. 5-21, Archiwum Państwowe w Przemyślu 2008, [on-line] <http://www.przemysl.ap.gov.pl/download/ROCZNIK%20HISTORYCZNO-ARCHIWALNY%20TOM%20XIX.pdf> – 17 IX 2018.
- Budka W., *Pieczczę wiejskie powiatu żywieckiego*, „Gronie. Kwartalnik Poświęcony Sprawom Żywiecczyzny”, R.2, Kwiecień-wrzesień 1939, nr 2-3, [on-line] <https://www.sbc.org.pl/dlibra/show-content/publication/edition/22437?id=22437> – 26 IX 2018.

- Budzyński Z., Przyboś K., *Rejestr poborowy ziemi przemyskiej z 1628 roku*, Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Rzeszów–Przemyśl 1997.
- Brückner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Krakowska Spółka Wydawnicza, Kraków 1927.
- Czyż A.S., *Nagrobek Konstancji 1° voto Bielskiej 2° voto Rogalińskiej na cmentarzu w Bielawinach – domniemane dzieło lwowskiego rzeźbiarza Hartmana Witwera*, [w:] *Patriae commodis serviens... Być Ojczyźnie pożytecznym... Księga pamiątkowa dedykowana prezydentowi RP Ryszardowi Kaczorowskiemu*, red. W.J. Wysocki, Warszawa 2008.
- Centralnyj derżawnyj istorycznyj archiw Ukrainy, m. Lwiv. Putivnyk, oprac. O. Gniewysze-wa, U. Jedlinewa, D. Pelc, H. Swarnik, N. Franko, Lwów–Kijów 2001, [on-line] <http://tsdial.archives.gov.ua/pdf/Putivnyk.pdf> – 17 VI 2019.
- Dąbkowski P., *Litkup*, Wydawnictwo Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, Lwów 1906, *Archiwum Naukowe*, dz. 1, t. 3, z. 2, [on-line] <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/doccontent?id=66654-10> III 2019.
- Doubek F.A., Schmid H. F., *Das Schöffenchuch der Dorfgemeinde Krzemienica aus den Jahren 1451-1482*, Leipzig 1931, [on-line] <http://www.mtg-malopolska.org.pl/images/skany/krzemienica/krzemienica.pdf> – 10 III 2019.
- Dunin-Borkowski J., *Almanach błękitny, genealogia żyjących rodów polskich*, Wende i Spółka, Lwów 1908.
- Dybek E., *Lokacje na prawie niemieckim w ziemi przemyskiej w latach 1345-1434*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004, *Źródła i Monografie*, nr 277.
- Edicta et mandata...*, Lwów 1784 (*Continuatio edictorum, mandatorum et universalium in Regnis Galiciae et Lodomeriae a die 1. Januarii ad ultimam Decembris anno 1784. Emanatorum*).
- Fastnacht A. (red.), *Inwentarz rękopisów biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu: Rękopisy 11931-13000*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966.
- Fischer A., *Lud polski, podręcznik etnografii Polski*, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Lwów–Warszawa–Kraków 1926, [on-line] <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=251858&from=publication> – 17 II 2017.
- Górak A., Latawiec K., *Kancelaria organów władzy w Galicji. Wybór źródeł*, przeł. A. Kozak, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2012 [on-line] <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2014/0117/091803-kancelarie-organow-wladzy-w-galicji.pdf> – 17 X 2018.
- Górzyński S., *Nobilitacje w Galicji w latach 1772-1918*, DiG, Warszawa 1997, *Res Humanae*, t. 4.
- Grodziski S., *Historia ustroju społeczno-politycznego Galicji 1772-1848*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1971.
- Groicki B., *Artykuły Prawa Maydeburckiego, ktore zową Speculum Saxonum. Z Lacińskiego Języka na Polski przełożone, y znowu Drukowane, Roku 1560*. Drukował Lazarz Andrysowic w Krakowie. Roku Bożego M.D.LX., [on-line] <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/doccontent?id=82778> – 26 IX 2018.
- Głos do referatu A. Vetulaniego „Wartość badawcza ksiąg sądowych wiejskich”, Głos do referatu W. Hejnosza „W sprawie badań / porównawczych/ nad historią praw słowiańskich”, [w:] *VIII Powszechny Zjazd Historyków Polskich w Krakowie 14-17 września 1958, Referaty i dyskusja, Sekcja 7: Historia państwa i prawa*, red. Z. Kaczmarczyk, Warszawa 1959, s. 118, [on-line] <http://kpbc.umk.pl/dlibra/doccontent?id=49609> – 17 IX 2018.

Książka Andrzeja Techmańskiego składa się z dwóch części. Pierwsza z nich to obszerny wstęp Autora, a druga to same księgi gruntowe, ale większość zapisów należy do szeroko rozumianych zapisów sądowych. Pierwsza część wydawnictwa to obszerny wstęp zawierający opracowanie dotyczące właścicieli Wysokiej i Zakrzacza. Następnie autor krytycznie scharakteryzował rękopisy będące podstawą wydania źródłowego. Księgi sądowe posiadają dużą wartość badawczą i są wspaniałym źródłem do badań nad dziejami życia warstwy przede wszystkim chłopskiej w okresie feudalnym. We wstępie autor opracowania przedstawił kulturę prawną związaną z dawnym sądownictwem wiejskim. Wskazał na kulturę prawną w sądownictwie wiejskim w okresie staropolskim. Na podstawie ksiąg sądowych Wysokiej oraz obszernej literatury przedstawił, w jaki sposób prowadzono księgi sądowe wiejskie.

Fragment recenzji prof. dra hab. Zdzisława Pietrzyka

W prezentowanym tomie znajdują się opracowane teksty zawarte w trzech rękopisach: *Księga gruntowa Wysokiej 1632-1791*, *Księga gruntowa Wysokiej 1789-1873* oraz wypisy z *Akt parafii Wysockiej 1672-1869*. Tom jest uzupełnieniem, kontynuacją wydanej wcześniej *Księgi sądowej Wysokiej 1665-1792*. Wszystkie cztery księgi bez wątpienia są rzadkim i przez to cennym źródłem do poznania historii wioski położonej tuż obok miasta Łańcut. W badaniach naukowych obszerny materiał archiwalny ksiąg wysockich wykorzystywano sporadycznie, dlatego podjęto zamiar przepisania, opracowania i wydania wyżej wymienionych tekstów poznawczych. (...)

Konieczne należy skomentować nazwę pierwszej *Księgi gruntowej Wysokiej 1632-1791*. Mylnie nazwano ją księgą gruntową – w rzeczywistości zawiera oryginały dokumentów, które wpisano lub można by było wpisać do księgi sądowej. (...) Podobną parę ksiąg (czystopis – oryginał dokumentu) tworzą: *Księga gruntowa Wysokiej 1789-1873* i *Akta z parafii Wysockiej cywilne 1672-1869*.

Fragment wstępu

Celem serii „Bibliotheca Iagellonica. Fontes et Studia” jest publikowanie wydań źródłowych, podstawą których są zbiory Biblioteki Jagiellońskiej. Zamierzeniem Redakcji serii jest również ogłaszanie prac naukowych (rozpraw doktorskich, monografii, prac analitycznych, katalogów) przygotowanych przez pracowników Biblioteki.

